

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

ברכו בתרא

פורס על שמע

א) בימי חז"ל נהגו, שאחר גמר התפלה, עמד אחד, אפילו מאותן שכבר התפללו [ותוס' מסתפקין בזה], ואומר קדיש וברכו, וברכה ראשונה שלפני קריאת שמע, דהיינו יוצר אור עד יוצר המאורות, משום שאומר בה קדושה. ואח"כ אומר בקול את תחילת ברכות השמו"ע אבות וגבורות וקדושה [וי"א שגומר כל השמונה עשרה]. ועושים כל זה כדי להוציא מי שלא שמע קדיש וברכו וקדושה בצבור. ונקרא 'פורס על שמע' - פורס לשון פרוסה, שאינו אומר רק קצת מהמחוייב, דהיינו רק ברכה א' מב' הברכות שלפני הק"ש, וזה, משום שאומר ברכו [להוציא השומע], צריך שיאמר עכ"פ ברכה א' (שהרי אומר 'ברכו' וצריך לקיים מה שאומר). ואנן קיי"ל דסגי שיענו הקהל על ברכו, 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד', וא"צ שיאמר ברכה ראשונה (ע"פ התפארת ישראל מגילה פרק ד' משנה ג', ודינים אלו מבוארים בשו"ע סימן ס"ט).

ב) והנה מצוה גדולה היא לענות 'ברכו' אחר הש"ץ [או אחר העולה לתורה]. ומשום זה תקנו לומר ברכו פעם נוספת בסיום תפילת שחרית וערבית, אחר הקדיש בתרא, כדי לזכות את המאחרים לתפילה שהפסידו עניית ברכו במקומו, שיוכלו להשלימו עכ"פ בסוף התפילה.

ומ"מ אינו דומה המקיים מצוה בזמנה, לזה המשלימה שלא במקומה. וצריך האדם להזדרז להגיע בזמן, כדי לענות ברכו במקומו. ומובא בקדמונים ע"פ המדרש, שכח ברכו הוא כמו קדיש לעניין עליית נשמות הנפטרים, ומטעם זה נוהגים ליתן לאבל לומר את הברכו בתרא. אולם המעלה הגדולה הזו משיגים רק אם אומרים אותה כהלכתה.

מתי אומרים 'ברכו' זה

ג) נחלקו המנהגים: מנהג בני ספרד הוא לומר ברכו בתרא אחר כל תפילה שיש בה ברכו. ואף שכתב מרן בשו"ע או"ח (סימן קל"ג) דבשבת ויו"ט אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא, אין המנהג כן, אלא אומרים גם אז ברכו (ראה בכף החיים שם שזהו ע"פ הסוד. וגם בבית יוסף הזכיר שהיו קהלות שאמרו ברכו בתרא בשבת ויו"ט בין בלילה ובין ביום אבל מסקנתו שם לאמרו בלילה אבל לא ביום. וזה מה שהתכוון אבל בשו"ע).

יום שיש בו קריאת התורה

ד) אולם האשכנזים הפרושים אין אומרים ברכו בתרא בבוקר ביום שיש בו קריאת התורה, כי המאחרים שלא שמעו ברכו לפני ברכות קריאת שמע, יצאו ידי חובתם בעניית ברכו אחר העולים לתורה.

בליל שבת

ה) עוד נוהגים, שאינם אומרים ברכו בתרא אחר תפילת ערבית בליל שבת ויום טוב [כמו שכתב בלוח ארץ ישראל במעריב של יום א' דר"ה]. והטעם הנאמר בזה הוא, שלא מצוי שאנשים מאחרים לתפילה בלילות האלו שהם פנויים ממלאכה. אכן מי שאיחר בכל זאת, יכול לומר בעצמו ברכו בתרא, או לבקש מהאומר הקדיש בתרא שיאמר ברכו אחר הקדיש. [אלא שכתב בשו"ע סי' ס"ט שמוטב שזה שלא שמע ברכו יאמר כעת את הברכו בתרא, ממה שהאומר קדיש יאמרנו, שכבר יצא ידי חובתו. ומ"מ המנהג הוא שהאומר קדיש אומר גם את הברכו בתרא].

ו) אך כ"ז היה בדורות שעברו, אבל כפי המציאות כיום שעושים הפסקה בין קבלת שבת לתחילת ערבית מצוי מאוד שאנשים מאחרים ומפסידים את הברכו. והי' כדאי לתקן שתמיד יאמרו ברכו אחר תפילות אלו כמו בכל תפילת ערבית. וכן הובא במנהגי בית הכנסת לדרמן בבני ברק (מקום תפילתו של מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל) שכך נוהגים שם על פי לומר ברכו בתרא גם בלילי שבת ויו"ט. וכן הובא בשמו בתשובות הגר"ח - גרנדש (עמוד תקצ"ט). וכן נוהגים כיום בבתי כנסיות רבים.

במוצאי יוה"כ

ז) וכמו כן י"א שלא לומר ברכו בתרא אחרי תפילת מעריב של מוצאי יום הכיפורים, מכיון שכולם נמצאים בבית הכנסת כהמשך לתפילת הנעילה (כך הובא בשם האדר"ת בלוח לארץ ישראל להגר"מ טיקוצ'ינסקי, בהלכות יום הכיפורים. וגם בשם מרן הגר"ש ז"א אויערבאך, הליכות שלמה, תשרי, פרק ד' סעיף י').

אולם גם זה אינו מתאים לזמנינו, כי כיום בסיום תפילת נעילה רבים יוצאים מבית הכנסת לכמה דקות, כדי ללכת לבית הכסא או כדי ליטול ידיים או כדי לשתות אחר הצום כדי להתפלל ערבית בישוב הדעת (שמותר לשתות מים מיד בצאת הצום גם לפני הבדלה אחר שיאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול), ובנתיים מפסידים לשמוע ברכו מפי הש"ץ.

בימים הנוראים

ח) בימים הנוראים, מראש חודש אלול עד הושענא רבה, מנהג רוב בני אשכנז להוסיף בסוף תפילת שחרית ובסוף תפילת מנחה או מעריב לומר מזמור "לדוד, ה' אורי וישעי". ונוהגים רוב העולם לומר ברכו בתרא במקום הרגיל שאומרים אותו בכל השנה, בשחרית אחר קדיש דרבנן שלאחר פטום הקטרת, ובערב לאחר הקדיש שאחר עלינו. ז.א. לפני

המקום, אך לא לומר את הברכה ביחד אם אחר, שלמנהגו יש בזה חשש ברכה לבטלה.

אמירת "ברכו" דוקא בזמן התפילה

(יב) שאלו את מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: אחד שלא שמע "ברכו" בבוקר ובשעת מנחה אמר "ברכו" לפני עשרה, האם עשה טוב.

תשובה: בודאי שלא.

שאלה: מדוע, האם צריך שיהי' סמוך לתפילה או בזמן תפילה.

תשובה: כן.

[דהא] אמירת "ברכו" הוא דין פורס על שמע כמש"כ (לעיל ס"א) והמ"ב (בפתיחה לסימן ס"ט). וכשמו כן הוא "פורס על שמע" דהיינו פרוסה מק"ש כלומר חלק מהק"ש. וזה אפשר דוקא בזמן שאפשר לומר ברכות ק"ש. וכמו שלדעת השו"ע דפורס על שמע הוא עם ברכה ראשונה של ברכות ק"ש, בודאי א"א לאחר זמן ברכות ק"ש, כך נמי לדידן.

אך העירו דלפי ביאור זה, לאחר ד' שעות לא יוכל לומר "ברכו" בסיום התפילה שכבר עבר זמן ברכות ק"ש. ואטו אם מסתיימת התפילה לאחר זמן תפילה לא יוכל לומר "ברכו". לכן נראה שהביאור ש"פורס על שמע" חייב להיות חלק מהתפילה שהוא שייך אליה, לא סתם באמצע היום (מספר פניני תפילה).

ברכו אחר קדיש

(יג) כתב באשל אברהם (בוטשאטש סימן קל"ב) מהראוי לסמוך תמיד קדיש אצל ברכו, כיון שכתב בב"י ז"ל מדברי חז"ל שיש קפידא גדולה שלא להפסיק בין קדיש לברכו של שחרית ממילא יש ללמוד מזה שראוי לקרב קדיש וברכו בכל מה דאפשר.

(יד) וכ"כ הגה"צ רבי זילבר זצ"ל בשו"ת או נדברו (ה"ג ס"י ל"א): הקדיש דרבנן (אחר פטום הקטורת בסוף תפילת שחרית) לא תוקן לאבל ר"ל ואם אין אבל מצוה על כל אחד לומר הקדיש אפילו כשיש לו הורים. אף שנהוג שאבלים מהדרים לומר הקדיש הזה. ולא עוד שגם קדיש אחרי עלינו, אף שנקרא קדיש יתום הרשות לכל אחד לומר הקדיש אפילו למי שיש הורים, כיון שזה מסדר התפלה ומכוון לזה¹. ולא טוב עושים בקדיש של עלינו בתפילת ערבית שנהוג שאם אין אבל אומרים ברכו בלא קדיש, דלכתחילה יש להסמיך הברכו לקדיש.

וכ"כ בספרו בית ברוך (על החי אדם, כלל ל' ס"ק ע"ב בהערה) דלכתחילה אין לומר פריסת שמע בערבית בלא קדיש.

(טז) יתום קטן האומר קדיש, לא יאמר הברכו בתרא (ראה מ"ב סימן ס"ט ס"ק י"ט, שברכו הוא דבר שבקדושה שנאמר רק ע"י גדול בשנים (מעל לבר מצוה). ואם אין אדם גדול האומר קדיש בתרא שיאמר אחריו "ברכו", על הש"ץ לומר ברכו זה (ומ"מ אם הקטן טעה ואמר "ברכו" יש לענות אחריו. ראה פסק"ת שם). אמנם בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק ה' סימן י"ד) דעתו שאף קטן האומר קדיש יכול גם לכתחילה לומר ברכו בתרא, גם אם עדיין לא הגיע לגיל חינוך. וכל מקום ינהג כפי דעת רבותיו.

לו הורים, או אפילו רק אחד מהם, אף שכעת הוא אחר שנת האבילות ואינו אומר קדיש, טוב יעשה אם יגיד קדיש אחר עלינו וכדו' ואחריו הברכו בתרא.

אמירת 'לדוד'. וכ"כ בלוח א"י משום לא פלוג מכל השנה. אכן החזו"א טען שמטרת הברכו בתרא הוא להוציא את מי שלא שמע ברכו לפני כן, לכן מה שמאחרים אמירתו עדיף שמא יגיע אדם לבית הכנסת ממש בסוף התפילה, ויזכה לענות ברכו זה. לכן יש לאמרו אחר "לדוד", ויש מקומות שנהגים כן.

אמנם אף שהטענה נכונה, מ"מ לפי מצב דורינו לכאן עדיף שלא לשנות מקומו. שהרי כיום רוב אנשים ממהרים, ומיד בסיום התפילה רבים יוצאים מיד מבית הכנסת לצורכם. והנה יש עדות שלא אומרים מזמור "לדוד", ויש האומרים אותו במנחה ולא בערבית, ולכן מיד אחר הקדיש שאחר פטום הקטרת בשחרית ושאר עלינו בערבית יוצאים מבית הכנסת, ולא נשארים לאמירת "לדוד" ולא שמים לב שע"ז מפסידים את הברכו בתרא. וכיום ד"ז מצוי הרבה יותר מנמה שאדם יגיע רק לסוף התפילה ממש. לכן נראה שעדיף שלא לשנות מקום אמירתו.

מנהג חו"ל

(טז) כ"ז הוא מנהג ארץ ישראל, אבל בחו"ל אין מנהג בני אשכנז לומר ברכו בתרא כלל, לא אצל המתפללים נוסח אשכנז ולא אצל החסידים המתפללים נוסח ספרד, מלבד לביל שבת שהחסידים אומרים ברכו אחר התפילה ע"פ האריז"ל.

וראה קובץ הלכות פסקי רבי שמואל קמנצקי (ימים הנוראים, פרק א' הערה י"ז) שביאר הטעם מדוע לא נוהגים בחו"ל לומר ברכו בתרא, שהוא משום חשש ברכה לבטלה, ע"ש הסברו בזה.

(יז) יש נוהגים לאמר ברכו בתרא רק כשמתפללים בבית הכנסת, או עכ"פ כשמתפללים ברוב עם, אבל אם עושים מנין באיזה מקום כגון שמתפללים מעריב בבית פרטי בזמן שיש שם איזה שמחה או באולם שמחות לפני או אחרי החופה וכדו', אין אומרים ברכו בתרא א"כ נמצא שם אדם שלא שמע את הברכו שלפני תפילת ערבית, אבל אם כולם כבר שמעו אין אומרים עוד פעם ברכו אחר התפילה. והטעם לזה הוא משום שבבית הכנסת יש תקנה קבועה לומר ברכו בתרא, אף במקרה שכולם כבר שמעו ברכו, כי עפ"ר יש הרבה אנשים בבית הכנסת וקשה לבדוק תמיד אם כולם כבר שמעו או לא, על כן משום לא פלוג תמיד אומרים ברכו בתרא. אבל במנין פרטי אין תקנה לומר ברכו בתרא ורק אם נמצא אדם שלא שמע את הברכו, או שגם שם מתפללים עם רב וקשה לבדוק האם כולם שמעו ברכו, אז אומרים עוד פעם ברכו, אבל אין לומר ברכו סתם בחנם.

(יח) עוד נחלקו המנהגים, שכאשר כמה אנשים אומרים את הקדיש בתרא ביחד, בני ספרד נוהגים שכולם אומרים ג"כ את הברכו בתרא ביחד, אבל בני אשכנז [גם החסידים] נוהגים שרק אחד מהם אומר ברכו, כי חוששים שזה ברכה לבטלה אם כמה אנשים אומרים את הברכו ביחד. ויש סדר את מי לכבד בברכו הזה ואכמ"ל. וכיון שאין לשנות ממנהג המקום, על כן כשאדם ספרדי מתפלל אצל האשכנזים אין לו לומר את הברכו בתרא, א"כ מכבדים אותו לאמרו לפי מנהג

1. כל זה מעיקר הדין, אבל כיום מי שיש לו הורים אינו אומר קדיש יתום כלל מחשש עין הרע, לכן כשאין אבל נוהגים לומר בדוחק ברכו בתרא בלי קדיש. אך אם נמצא במנין ההוא אדם שאין

נדבת הרב פנחס קלמן וב"ב שליט"א לרגל השמחה החשובה במעונם בהולדת בתם תח"ב בשעתו, י"ד שיזכו לגדלה לתורה להופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב אילן מוד יוסף וב"ב שליט"א, לרגל היכנס בנייה הבה"ח כמר חיים נ"ו והבה"ח כמר ישראל מאיר נ"ו בעול תורה ומצות. יה"ד שיגדלו לתלמידי חכמים מורי הוראה בישראל ויזכו ההורים והסבים לרוות מהם ומכל יוצ"ח רב נחת מתוך בריות נפא ונורא מעליא. ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

א-ל נא רפא נא לה

הציבור נקרא להמשיך והעתיך בתפילה ובתחנונים לרפואתה השלימה והמהירה של הרבנית מרת **תרצה בת קריינדל** תליט"א אשת חבר למורת הג"ר טשזנר שליט"א הזקוקה לרחמי שמים מרובים בתושחי' והן א-ל כבד לא יאסא תפילת רבים

דברים יסודיים ברורים ובהירים, המאירים את העיניים ומעוררים את הלכבות מפי מורנו ורבנו
הגאון הצדיק רבי שמשון דוד פינקוס זצוק"ל
רב ומנהיג קהילתנו הקדושה

"אתה בסממניך ואני בכבודי"

אכן התשובה היא, כי כאשר אנו מקיימים את המצוות -
הקב"ה הוא זה אשר משלים את מצוותינו ומעניק
להן את קדושתן היתירה, את מעלתן המיוחדת, את אותו
כח אשר נמצא למעלה מהשגתנו.

נאמר בפסוק (תהלים נ, א): "אקרא לאלקים עליון לא-ל גומר
עלי". כאשר אנו מקיימים את המצוות עד היכן
שידנו משגת, כאשר אנו לומדים את התורה ברמה שלנו -
הקב"ה משלים כנגדנו את המעשה עד לשלימותו
המוחלטת, הוא מעניק קדושה יתירה למצוות שלנו, ונמצא
כי הוא גומר ומסיים את אשר אין די בכוחותינו הדלים
בכדי להשלים.

זוהי אפוא המשמעות: "אשר קדשנו במצוותיו", שכן
מצוותינו אינן מקבלות את ערכן רק על פי מעשינו
אנו. אילו היה כך המצב, הרי שהן היו פגומות וחסרות.
הקב"ה בכבודו ובעצמו, הוא זה אשר גומר ומשלים את
אשר אין בכוחנו לעשות, וקדושת המצוות היא קדושה
המתאימה למצוותיו של הקב"ה!

כאשר אנו מברכים לפני עשיית המצוה, אנו בעצם
אומרים לפניו כביכול: 'רבונו של עולם, עשינו ככל
אשר ציוותנו, השלמנו את חלקנו שלנו, יותר מכך אין אנו
יכולים לעשות! כעת, אבינו שבשמים, אנו מבקשים
מלפניך: קדשנו במצוותיך! השלם אתה את הנדרש, על
מנת שהמצוות אותן קיימנו בכוחותינו הדלים יקבלו את
ערכן ומעלתן, את אותו ערך ואותה מעלה אשר רק אתה
יכול להעניק להם!'

ואכן, הקב"ה שומע את בקשתנו, בוחן את מעשינו, ואם
עשינו כל שביכולתנו - הוא משלים את מצוותינו
ומקדשן בקדושתו, בקדושה הנשגבה בה מתקדשות
מצוותיו של הקב"ה.

וַיְקַם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶת אֲדֹנָיו וַיִּשֶׂם אֶת קִרְשׁוֹ
וַיִּתֵּן אֹת בְּרִיחָיו וַיְקַם אֶת עַמּוּדָיו (מ, יח)

א"ר אבין: משל למלך שהיה לו איקונין נאה, אמר לבן
ביתו: 'עשה לי כמותה!' א"ל: 'אדוני המלך, איך יכול
אני לעשות כמותה?' א"ל: 'אתה בסממניך - ואני בכבודי!'
כך אמר הקב"ה למשה: 'וראה ועשה', אמר לפניו: 'רבון
העולם, אלוה-אני שאני יכול לעשות כאלו?!' א"ל:
'כתבניתם בתכלת ובארגמן ותולעת שני, וכשם שאתה
רואה למעלה - כך עשה למטה וכו', ואם תעשה כאותה של
מעלה למטה - אני מניח סנקליטין של מעלה ומשרה
שכינתי ביניכם למטה' (שמות רבה פל"ה, ו)

מבואר בדברי המדרש, כי הקב"ה השיב למשה שלא
מוטל עליו אלא לעשות את שלו, כשם שהשיב
אותו מלך בשר ודם שבמשל: "אתה בסממניך ואני
בכבודי"! כאשר אתה תעשה את המוטל עליך, ותבנה את
המשכן על פי התבנית אשר הצגתי לך - הרי שאני אעשה
את שלי ואשרה את שכינתי בבית אשר תבנה. כך השיב
הקב"ה, ואכן כך היה לבסוף: משה רבינו בנה את המשכן
מחומרם גשמיים, והקב"ה השרה עליו את שכינתו וכבודו.

את אותו יסוד, את אותה תשובה אשר השיב הקב"ה
למשה רבינו - יכולים אנו להעתיק לכל תחום
מתחומי החיים.

כאשר ניגשים לקיים איזו מצוה, מברכים: "אשר קדשנו
במצוותיו וצונו" וכו'. אנו מודים להש"ת על
שקידש אותנו במצוותיו. ולכאורה, מדוע אנו מתייחסים
אל המצוות שאנו מקיימים כמצוות של הקב"ה? הלא
לכאורה מצוות שלנו הן והיה לנו לברך ולהודות על "אשר
קדשנו במצוותינו"!

הודעה חשובה לציבור שוחרי התורה
בשמחה רבה הננו להודיע
כי במוצאי שבת קודש הבעל"ט
תתקיים שיחת מוסר בעניני דיומא
מפי הגאון הגדול

מרן רבי שרגא שטינמן שליט"א
ראש ישיבת ארחות תורה וחבר מועצת

בבית"ד שערי תפילה בשעה 22:30

בברכת התורה

שמעו ותחי נפשכם

בשורה משמחת לשוחרי התורה המוסר
ניתן להאזין לשיחות ודרשות

בענייני פורים

מפי מורנו ורבנו

הגאון הצדיק רבי שמשון דוד פינקוס זצוק"ל
רב ומנהיג קהילתנו הקדושה

הקלטות ברורות ואכותיות במיוחד

בטלפון 0799-400-442 שלוחה 3

נדב ע"י ידידנו הרב אברהם ישעיה מילבסקי שליט"א וב"ב לרגל השמחה השוריה
במעונם בהכנס בניהם הבה"ח כפר ידידיה נ"י והבה"ח כפר מרדכי נ"י בעול תורה ומצוות,
בריכותנו שיוכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה ויגדלו להיות גדולי תורה ויראי
שמים, ומשמחה זו ישפע עליהם שפע גדול מן שמיא להתברך בכל מילי דמיטב ברו"ג
מותך נחת דקדושה כל הימים אכ"ר
שמחת הרב מצוה תתקיים א"ה ביום ראשון באולם שע"י ביהמ"ד קייתי ה' (בשעה 21:30)

בענין ברכת ברוך שפטרני

והמסתעף בגדרי מצות חינוך ובשיטות הראשונים בזה

מקור הברכה

על מצוות בלבד ולא על איסורים, ונחלקו בזה הראשונים וכמו שיתבאר, וצריך לברר היטב איך קי"ל בזה להלכה.

נידון הגמ' ביבמות אם קטן אוכל נבילות בי"ד מצווין להפרישו

הנה ביבמות (ק"ד א') איכא נידון בגמ' בקטן אוכל נבלות אם בי"ד מצווין להפרישו או לא, ולהלכה קי"ל שאין מצווין להפרישו.

והתוס' בשבת (קכ"א א' ד"ה ש"מ וכו') הקשו, דאם איכא דין חינוך על הקטן כ"ש שצריך להפרישו שלא יעשה עבירה, וכן הקשו התוס' ישנים ביומא (פ"ב א' ד"ה בן ח' וכו') על הא דמבואר שם בגמ' דמחנכין התינוקות לצום ביוה"כ, ומק' וז"ל: 'וא"ת הא דאמרי' בכל דוכתי קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו השתא חינוכי מחנכין אפרושי מאיסורא מיבעי' ע"כ, ומבואר דס"ל בקושייתם שהיו ק"ו, דאם יש דין חינוך שלא יעשה איסור ודאי שצריך להפרישו.²

וכראשונים מצאנו ג' דרכים ביישוב קושיא זו: א. התוס' בשבת שם תי', דאה"נ ודאי שיש דין להפריש הקטן שהוא בר חינוך, והנידון בסוגיא ביבמות אם בי"ד צריכים להפרישו או לא הוא בקטן שלא הגיע לחינוך.³

מהלך ב' איתא בתו"י ביומא שם בשם ר"א ממיץ דחינוך לא שייך אלא שיעשה מצוה ולא לאפרושי מאיסורא, וכן דעת הרשב"א ביבמות שם דליכא דין חינוך על איסורים ורק על מצוות עשה, [ובטעם החילוק ביניהם עי' בהערה].⁴

ומהלך ג' כתבו התו"י בשם הר"ם⁵ דחינוך לא שייך אלא באב אבל באדם אחר לא שייך דין חינוך הלכך נמי אין נזהרים זה להפרישו ע"ש, והנה התי' האחרון דרק האב מחויב בחינוך ולא אחרים, לכא' הוא ישוב ברור מאוד, ובמה נחלקו ב' התי' האחרים הנ"ל שלא נחתו לזה.

ומדברי התרומת הדשן (סי' צ"ד) מבואר שנחלקו ביסוד מצות חינוך, דיעו' שם בדבריו שמעמיד נידון אם בקטן שאין לו אב האם מחויב במצוות וכגון לישון ולאכול בסוכה. וכתב שם לתלות נידון זה בב' התי' הנ"ל שכתבו התוס' ישנים, דלר"א ממיץ שתי' על הקו' הנ"ל דליכא דין חינוך באיסורים ולא תי' דאב שאני מבית דין, מוכח דס"ל דאף בלא אב שייך דין

כש"ע (סי' רכ"ה ס') כתב הרמ"א: י"א שמי שנעשה בנו בר מצוה יברך: בא"י אמ"ה שפטרני מעונשו של זה (מהרי"ל בשם מרדכי ובר"ר פ' תולדות), וטוב לברך בלא שם ומלכות, עכ"ד. ומקור הלכה זו מהמדרש רבה פרשת תולדות (פר"ג ס"ג פ"י) א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה מיכן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה. ויסוד ברכה זו כתב המג"א שהוא משום דעד שנעשה בר מצוה נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו ועתה שהגדיל נפטר מזה.

תמיהות בעיקר ענינה של הברכה

יידוע מה שמתקשים בעיקר ברכה זו, דהיכן מצינו שאדם נותן הודאה לה' על שהיה חייב במצווה ויכל ח"ו להיכשל, וכשנשלם זמן המצווה מודה שנפטר ממנה [והגע עצמך האם נברך ברוך שפטרני אחר שבעת ימי הפסח שיכלנו ח"ו להיכשל באיסור חמץ], וכמדומה שמקובל לבאר בזה, שמצוה זו היא קשה במיוחד לקיימה [ובפרט שזה תלוי בדעת הבן] וע"ז נתייסדה הברכה, ואמנם זה נראה רחוק דכאמור מקור הברכה לא נתחדש בדורות האחרונים אלא במדרש וכנ"ל, וקשה לומר שדברי המדרש מיוסדים ע"ז שהיו מצוה שקשה לקיימה, אלא משמע שיש כאן יסוד בעצם שיש מקום להודות על שנפטר מחיוב חינוך, וצ"ב.¹

ייעו' בספר הליכות שלמה (תפילה פכ"ג הערה 151) דמובא שם ממרן הגרש"א שאמר לענין הנידון אם מברכים ברכה זו בשם ומלכות, דאם לא יודע האב שקיים מצות חינוך כראוי ודאי לא יוכל לברך בשם ומלכות דעדיין יענש האב אף בגדלותו של הבן ע"ז שלא חנכו כראוי בקטנות, ע"ש. ואמנם דבריו לכא' מחודשים, לומר דנתקנה ברכה זו רק למי שידוע בבירור שלא החסיר כלום מחינוך בנו, והפוסקים סתמו בזה, וצריך ליישב הטענה דאיך יוכל לברך דשמא עדיין לא נפטר מעונשו, וצ"ע.

ובעיקר הברכה שמברכים 'מעונשו של זה', וכ' המג"א שאם חטא הבן וכו', ומשמע בפשטות שנענש האב על איסורים שעובר הבן ולא רק אם ביטל מצוה [שלשון 'חטא' משמע לכא' שעבר על איסור], ויש לברר האם ברור הדבר שאיכא נמי דין חינוך על איסורים, או"ד שמא מצות חינוך הוי

1. ועי' בספר דברי מרדכי לאאזמור"ר וצ"ל עמ"ס שבת בדברי אגדה שנדפסו בסוף הספר מה שכתב לבאר בזה במהלך נפלא. ותו"ד, דבגמ' בעירובין (י"ג ב') נחלקו ב"ש וב"ה אם נוח לו לאדם שנברא או נח לו שלא נברא, ונמנו וגמרו שנוח לו שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו, ובמהרש"א במכות (כ"ג ב' ד"ה תרי"ג) שהאריך בזה, ותו"ד שהטעם שנח לו שלא נברא משום ריבוי הלאוין שבתורה, שמצד העשין נח לו שנברא לקיים המצוות, אבל מצד הלאוין טוב לו שלא להברא, שיכול לעבור ולהפסיד, ונמנו וגמרו הכוונה שבאו בזה למנין המצוות ועמדו שהלאוין מרובין על העשין, וכולם הסכימו וגמרו שנח לו שלא נברא כי הוא קרוב להפסד מחמת הלאוין שהם רבים, ורחוק משכר מצד העשין שהן מועטין, ע"ש. ומעתה, הנה המצוה היחידה שהיא כוללת בתוכה את כל ריבוי הלאוין שבתורה היא מצות חינוך, שאב צריך לדאוג שבנו לא יעבור על אף לא, וממילא על אותו משקל שאמרינן שנח לו שלא נברא, כשגדל הבן מודה האב ואומר ברוך שפטרני. ומובן מ"ש משאר מצוות כמו חמץ בפסח וכדו' שאין מודים על שנפטרים מהן.

2. והנה מה הסברא שיצטרכו להפרישו הרי אף בחינוך אינו, וי"ל שכמו שאסור לספות איסור לקטן ואף בן יומו וע"כ היתורה הקפידה על עצם זה שנעשה מציאות איסור על ידי הקטן, וה"נ י"ל שמצווין להפרישו מעשיית האיסור.

3. והנה בתורה"ד שכ' בזה"ל לא שייך חינוך אלא במצות עשה שצריך אזוהרה טפי מאיסור לאו שהוא בשב ואל תעשה ע"ש. ועי' בכתבי הגרי"ז בנזיר (כ"ח ב') מש"כ בזה. ויש מקום לבאר בזה דלענין מצוות קטן שעושה מצוה יש לומר שיש בזה קיום מצוה בגדר אינו מצווה ועושה כמו אשה, וי"ל דעל זה יסודו חכמים מצות חינוך אבל בעבירות דלא הוזהר הקטן כלל אין זה נחשב למעשה עבירה כלל. ויש לכונן כן בכונת הגרי"ז שם. ואמנם הא דנקטינן שקטן אינו בר אזהרה ועבירה אין זה פשוט כלל, עיין בסנהדרין דף נה, ב שעבירה של קטן חשיב תקלה ורחמנא הוא דחס עליה. והדברים ארוכים בזה בדברי רבותינו האחרונים ואכמ"ל.

4. כן הוא הגירסא בתורה"ד סי' צ"ד שנביא להלן.

1. ועי' בספר דברי מרדכי לאאזמור"ר וצ"ל עמ"ס שבת בדברי אגדה שנדפסו בסוף הספר מה שכתב לבאר בזה במהלך נפלא. ותו"ד, דבגמ' בעירובין (י"ג ב') נחלקו ב"ש וב"ה אם נוח לו לאדם שנברא או נח לו שלא נברא, ונמנו וגמרו שנוח לו שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו, ובמהרש"א במכות (כ"ג ב' ד"ה תרי"ג) שהאריך בזה, ותו"ד שהטעם שנח לו שלא נברא משום ריבוי הלאוין שבתורה, שמצד העשין נח לו שנברא לקיים המצוות, אבל מצד הלאוין טוב לו שלא להברא, שיכול לעבור ולהפסיד, ונמנו וגמרו הכוונה שבאו בזה למנין המצוות ועמדו שהלאוין מרובין על העשין, וכולם הסכימו וגמרו שנח לו שלא נברא כי הוא קרוב להפסד מחמת הלאוין שהם רבים, ורחוק משכר מצד העשין שהן מועטין, ע"ש. ומעתה, הנה המצוה היחידה שהיא כוללת בתוכה את כל ריבוי הלאוין שבתורה היא מצות חינוך, שאב צריך לדאוג שבנו לא יעבור על אף לא, וממילא על אותו משקל שאמרינן שנח לו שלא נברא, כשגדל הבן מודה האב ואומר ברוך שפטרני. ומובן מ"ש משאר מצוות כמו חמץ בפסח וכדו' שאין מודים על שנפטרים מהן.

2. הנה יש להעמיק בקו', דהנה בפשטות אין מובן הקושי, הרי לכא' פשוט דהאב צריך לחנך אבל אחרים אין מחויבין בחינוך וממילא אין צריכים להפרישו, ושמא נימא דכוונתם להק' דכיון דהאב חייב לחנכו וא"כ אסור לבן לעשות את העבירה, וא"כ ממילא אחרים נמי צריכים

חינוך, והר"י שתי' דאב צריך לחנך על איסורים ובי"ד אי"צ להפריש, א"כ סובר הר"י דדוקא בדאיכא אב יש חינוך.

ביסוד מצות חינוך – האם יסודה מחמת האב או מצד הקטן בעצמו

ויסוד הדברים נראה, שיש כאן פלוגתא יסודית בעיקר דין מצות חינוך דאב, האם יסוד דין חינוך דתיקנו חז"ל הוא שחייבו את הקטן במצוות כדי שיתרגל, ונאמרה עוד הלכה שהטילו על האב שחייב לדאוג לכך שבאמת יקיים הבן מה שציוו חכמים, אבל אף בליכא אב חייב הבן בעצמו, וזהו דעת ר"א ממיץ וכן התוס' בשבת הנ"ל, לכך הוקשה להם דאם חזינן שיש מצות חינוך על האב שלא יעבור הבן על איסור ע"כ שחכמים חייבו את הבן באיסורים א"כ כ"ש שיש לבי"ד חיוב להפרישו מן האיסור, וע"ז תי' מה שתי' וכו"ל. ואמנם דעת הר"י דכל דין חינוך נאמר מחמת האב, שחייבו חכמים את האב לחנך את בנו במצוות ובאיסורים, וכשליכא אב ליכא לדין חינוך כלל, וא"כ מיושב בפשיטות שאף שקטן אוכל נבילות אין בי"ד מחויבין להפרישו, שמצד עצם המעשה דהקטן לא תיקנו חכמים דיחשב דעביד איסור וממילא יתחייבו להפרישו, ורק מצד אביו שחייב בחינוכו צריך הוא לחנכו שלא יעשה איסור.

והנה ידוע הפלוגתא של רש"י ותוס' בברכות מ"ח א' דרש"י כ' שם בד"ה עד וכו' וז"ל, וקטן שהגיע לחינוך וכו' אפילו מדרבנן לא מחייב, דעליה דאבוה הוא דרמי לחינוכיה, עכ"ד. והתוס' שם בד"ה עד וכו' הק' ע"ד דאי אינו מחויב אף מדרבנן האיך פוטר את אביו כשאוכל רק כזית [כמבואר בדף כ' ע"ש], ומבואר דפליגי רש"י ותוס' אי קטן שהגיע לחינוך חייב בעצמו במצוה או"ד שרק אביו מחויב לחנכו.

והנה דעת רש"י עולה יפה עם שיטת הר"י הנ"ל דכל חיובא דחינוך הוי רק מצד האב, דאף דודאי דהחפצא של המעשה מצוה או האיסור הוי של הבן אבל החיוב הוי מצד האב, דאותו חייבו חכמים על הך חפצא דמצוה או עבירה של הבן. ולדעת התוס' שהוכיחו דהבן חשיב כמחויב, בפשטות י"ל דס"ל כהר"א ממיץ הנ"ל דאף בליכא אב חייב הבן ודין האב הוא רק שחייבוהו לדאוג לזה, אבל אין יסוד המצוה מלתא דהאב, ולפי"ז דבריהם בברכות יסתרו את דברי התוס' ישנים הנ"ל ביומא בשם הר"י וזה דוחק לכאן.

ואמנם י"ל שיכולים התוספות שפיר לסבור כהר"י שכליכא אב ליכא דין חינוך, ואמנם דכשיש אב ששייך לחייבו ומוטל עליו החינוך דבנו, אז חייבו נמי את הבן עצמו שיתחייב מכח חיובו ואחריותו של אביו, אבל בלא האב אף הבן אינו מחויב מצד עצמו ולא מצד אחרים, דחיובא דאב זהו יסוד המצוה של חינוך הבן. ועיין במג"א סימן שנג' ס"ק א' שפוסק כהני שיטות שהביא תרומת הדשן בדדליכא לאב אין דין חינוך, ועיין במשנ"ב שם.

כשיטת הרמב"ם בענין חינוך, ובענין הפרשה מאיסורים אם הוי דין חינוך או גערה בעלמא

ודעת הרמב"ם בענין זה צריך ליבון, דיעו' בדבריו בפ"ז ממאכ"א הכ"ח דכ' וז"ל, אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך נלער על פי דרכו וגו' עכ"ד. ומבואר בדבריו דאף דקי"ל דקטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו, אבל אביו חייב להפרישו משום חינוך, ובפשטות דברי הרמב"ם

6. ועיין בדמשק אליעזר שכתב שנראה שצריך לגרוס בדברי הגר"א דאף לחנכו במצות ל"ת חייב וכו' עיי"ש. ובעיקר דברינו בפירוש דברי הגר"א שהיה מקום לפרש בדברי הרמב"ם שאין זה מדין חינוך גמור, והב"י

אתיין כשיטת הר"י בתוס' ביומא הנ"ל דסובר דיש חיוב חינוך אף על איסורים והדין חינוך הוי רק על האב ולא על הבי"ד.

ואמנם שיש מקום לדקדק מלשון הרמב"ם [וכן מובא ממרן הגר"ז זצ"ל, עיין בכתבי הגר"ז נזיר דף כ"ח], דהרמב"ם לא כ' בסתם שחייב האב לחנכו אלא האריך בלשונו וכ' 'כדי לחנכו בקדושה' והביא הקרא הנ"ל ד'חנוך נלער ע"פ דרכו' וגו' ולא הביא זאת בשאר דוכתי בחינוך למצוות, וי"ל דבאמת מודה הרמב"ם שליכא לעיקר מצות חינוך על איסורים, ואלא דהוי דין בפני עצמו לחנך את בנו לילך בדרך הישר, אבל באמת אין במעשה הבן שאוכל נבילות וכיוצ"ב תורת מעשה עבירה כלל, [והבאנו בגליון הקודם את דברי רבינו מנוח (פ"ב מהל' שביבת עשור) דאיכא ב' עניני חינוך ע"ש, וי"ל דלענין איסורים איכא רק הדין חינוך הב' שיש לו לחנך את בנו לילך בדרך הישר] אולם יעו' בב"י (או"ח סוס"י שמ"ג) שנראה מבואר בדבריו שמפרש את דברי הרמב"ם שחייב אדם לחנך את בנו במצוות ל"ת כמו במצות עשה, ע"ש.

בדברי השו"ע והרמ"א ובדברי הגר"א המאירים בענין זה

יעו' בשו"ע (סי' שמ"ג ס"א) קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו (מאיסור דאורייתא); ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות. וכתב הרמ"א: וי"א דכל זה בקטן דלא הגיע לחינוך, אבל הגיע לחינוך צריכים להפרישו (תוס' פרק כ"ב). וי"א דלא שייך חינוך לבית דין, אלא לאב בלבד (ב"י).

והנה דברי המחבר הם כדברי הרמב"ם הנ"ל שבי"ד אין מצווין להפרישו אבל אביו חייב לגעור ביה וכו', [וקצת יש להעיר דהמחבר קיצר מלשון הרמב"ם ויבואר לפנינו]. והרמ"א מביא י"א דבי"ד נמי מצווין להפרישו בהגיע לחינוך, וזה שיטת התוס' בשבת דף קכ"א הנ"ל, והי"א השני דכ' הרמ"א דרק האב חייב זהו כשיטת הרמב"ם. ואמנם צ"ב בדברי הרמ"א דכ' את הי"א השני והרי זה הדעה שכבר הובאה בדברי המחבר ומה הוסיף הרמ"א בזה [ועי' במשנ"ב דרמו לזה].

ומדברי הגר"א זכינו לאור גדול בביאור דברי המחבר והרמ"א. עי' בדבריו על דברי המחבר וז"ל, 'אבל אביו מצווה לגעור וכו', ואף לחנכו חייב כמו שאיתא ביומא פ"ב א', ובית יוסף פירש כן בדברי הרמב"ם, וכמו"ש בהג"ה וי"א שלא וכו', עכ"ל. ודבריו לכאן סתומים.

ונראה בס"ד בביאור דבריו הק', שהנה בדברי הרמב"ם נתבאר דיש מקום לפרשם בב' אופנים, או כמו שמובא ממרן הגר"ז דביסודם של דברים מודה הרמב"ם להרשב"א ור"א ממיץ דליכא דין חינוך גמור אף של האב על איסורים, ורק שהוי דין נוסף שצריך לדאוג שילך בדרך הישר ולכך צריך לגעור בו אף על איסורים, ואמנם שנתבאר דהב"י מפרש לא כן בדברי הרמב"ם אלא דהוי דין חינוך גמור.

ומעתה נראה דזהו שכתב הגר"א על דברי המחבר דאף לחנכו חייב וכו' והיינו דאינו רק דין גערה בלבד אלא דהוי דין חינוך ממש, וזהו שכתב 'וב"י פירש כן בדברי הרמב"ם', והיינו, שהיה מקום לפרש בדברי הרמב"ם פירוש אחר וכו"ל, אבל הב"י מפרש דהוי מדין חינוך גמור⁶. [והיכן ראה הגר"א בדברי המחבר בשו"ע כפירושו בב"י ולא כמו שהיה אפשר לפרש

מחדש בדברי הרמב"ם שהוי מדין חינוך גמור, נראה בדבריו כדברינו. עיי"ש, ודוק.

נדבת הרב משה יוספיטש ובי"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם יהונתן ירוחם נ"י בשעתו. יחד שיוכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו התורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב אוריאל עמר ובי"ב שליט"א חתן הרב אברהם ביתן שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם יאיר נ"י בשעתו. יחד שיוכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו התורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נמי כ"א קמא, ע"י במשנ"ב] חיוב האב בחינוך אינו רק שצריך לדאוג למעשי בנו, אלא דעצם הדין חינוך יסודו חיובא דאב כלפי בנו, ולא מבעיא אם נימא שליכא באמת חיובא דבן כלל והאב הוא המחויב על המעשה מצוה ועבירה של הבן [וכמבואר דעת רש"י בברכות מ"ה א' וכן"ל], א"כ ודאי פשוט דיש להבין דכשעובר הבן על המצוה או כשעביד עבירה ה"ז משוייך לאב שאיהו המחויב ע"ז, ואמנם אף אם נימא שהבן נמי מחויב, הרי נתבאר להני שיטות שבליכא אב אין חיוב לבן, דכל חיוב הבן יסודו בחיובו ובאחריותו של אביו על מעשיו, וא"כ כשעבר הבן וחסא והרי הוא אינו בר עונשין י"ל שנענש האב על מעשיו מתוקף חיובו ואחריותו על מעשי הבן.

ההודאה אינה על הפטור ממצות חינוך אלא מחיוב האחריות והעונשים על חטאי הבן

ומעתה יש להבין לפי"ז את ענין ההודאה של ברכת 'ברוך שפטרני מעונשו של זה', שאינה הודאה על שנפטר ממצות חינוך, אלא שהיה לו חיוב ואחריות להענש על חטאי הבן, ואם כן נענש האב על חטאים שהוא לא עשה, וע"ז שפיר יש להודות⁷. ושוב ראיתי בחידושי רבי ראובן (סוכה ס"א א') דכ' ממש כיסוד דברינו [והובא בהערה⁸], וב"ה שהנחנו בדרך אמת. ולענין טענת הגרש"ז אויערבך שהובא לעיל, דמי שלא יודע בבירור שחינך את בנו כראוי לא יוכל לברך בשם ומלכות, שעדיין יענש אף בגדלותו על מה שלא חינכו, הרי לפי האמור מתבארים הדברים, דהעונש המדובר כאן הוא מחמת שהבן קטן ואחריות מוטלת על אביו ולכך נענש הוא על עצם העבירות שעושה הקטן, אבל כשיגדיל הבן ויעשה ח"ו עבירות הוא יענש בעצמו, ומה שהאב עדיין יתבע על כך שלא חינכו כראוי זהו ענין אחר ולא שייך לברכה וכמשנ"ת.

8. וז"ל, וצריך לומר שחיוב החינוך שעל האב בבנו היינו שעשאוהו כמותו, שיהיה כמו הבן לענין חינוך מצות, דהא משמע שהוא נענש על חטאי הבן מדמברכינן ברוך שפטרני מעונשו של זה, וכמו לענין פדיון שעיקר המצוה היא על הבן והאב במקומו לשלם חובו וכמש"כ הריב"ש ס' קל"א, וכמו שהאב צריך להתענות בשביל בנו הבכור בערב פסח וכו', ע"ש.

נדבת הרב דוד גפן וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בנישואי בתם תח" עב"ג הבה"ח יונתן אברמוביץ ה"ו בשעט"מ. יה"ד שיעלה היוונ יפה יפה, לתפארת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג החתונה תתקיים א"ה ביום רביעי באולמי 'ארמונות פרידמן ב"ב.

ברכת מזל טוב חמה ולבבית נשגר קמיה האי גברא יקירא איש אשר רוח בו לגדלנו ולרוממנו כמלאך המכה על קדקודנו ואומר לנו גדל ה"ה הרה"ג רבי ישי צדיק שליט"א וב"ב ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונם באירוסים בתם הכלה החשובה שתח" עב"ג הבה"ח יהודה מאיר שרון ה"ו מבחירי ישיבת 'אדרת התורה' ברכותינו שיזכו לבנות בית נאמן בישראל ומשמחה זו יושפע עליהם ועל ב"ב שפע ברכה והצלחה מתוך מנוחת הנפש ושלות הדעת ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג, אכ"ר מאחלים ומברכים תלמידי ובוגרי ישיבת 'שי עולמות'

באופ"א, וי"ל שהוא מהא דקיצר המחבר את דברי הרמב"ם וכן"ל, דבא להורות בזה שהוי דין חינוך גמור ולא נטעה לומר דהוי דין נוסף מקרא ד'חונך לנער' וגו'] ומוסיף הגר"א 'וכמו שכתב בהג"ה וי"א שלא' וכו', וי"ל דכוונתו למה שהקשינו דמה מוסיף הרמ"א ב"א תניינא על דברי המחבר, ואלא שהרמ"א כתב הנוסח כמבואר בתו"י בשם הר"י 'דחינוך הוי באב ולא בבי"ד', והיינו שיסוד עיקר דין חינוך שהבן מתחייב מכח חיובא דחינוך של אביו וכן"ל, וזהו דקאמר הגר"א 'וכמש"כ בהג"ה' וכו', דהיינו דהרמ"א בא להוסיף, דמצד דברי המחבר שהוא מהרמב"ם היה אפש"ל שאינו דין חינוך גמור ורק דין 'גערה והפרשה' בלבד, וע"ז קאמר הרמ"א ד"א דלא שייך חינוך וכו', והיינו שהוי דין חינוך גמור ולא דין 'גערה והפרשה' בלבד [וזהו נמי שצויין בדברי הרמ"א שהוא מהב"י, דהב"י הוא חידש כן בביאור דברי הרמב"ם וכן"ל].

חיוב האחריות ועונשי של הבן על האב

ומעתה נהדר לנידון שפתחנו בו והוא אמירת 'ברוך שפטרני וגו' דמהו המשמעות בזה, דהנה מש"כ המג"א שכשהבן חוטא נענש האב בשביל שלא חינכו, בפשטות העונש הוא על מה שביטל מצות חינוך שאילו חנכו כראוי לא היה הבן חוטא, אבל האם הפירוש שעצם חטאי הבן משויכים לאב, ומהיכ"ת לומר כן, אמנם ע"י בפ"י עץ יוסף על המדרש שם דכ' וז"ל, כי עד י"ג עודנו כוחותיו טמונים וצריך לעמול לגלותם, וא"כ אין החטא על הילד כי אם על אביו שאינו מחנכו למוסר, וכשנעשה בן י"ג ואז יש לו בחירה בעצמו ואז נפטר האב מתוכחתו ואינו נענש עליו, עכ"ד. ומשמע מדבריו דהאב נענש על עצם חטאי הבן ולא רק על זה שביטל מצות חינוך, ומה פשרם של דברים.

ונראה ע"פ משנ"ת, דלהלכה [לדעת המחבר, וכן לדעת הי"א תניינא ברמ"א וכן"ל, ואמנם לענין דאורייתא מחמירינן

7. ואמנם לשיטות האחרות דס"ל שאין יסוד החיוב חינוך מצד האב, ואף הבן עצמו חייב רק שהאב צריך לדאוג שיקיים מה שחייבוהו, וא"כ א"א לומר שיענש האב על עצם חטאי הבן, ונצטרך לומר ביאור אחר בברכת 'ברוך שפטרני' ואולי כהלוש דפירש בכוונת הברכה שהוא להפך שהבן נתפס רח"ל על עבירות האב וכו' והביאו המג"א שם יעו"י שם.

לדעת לחיות!

מתי אוכלים לאחר הברכה דווקא ממאכל אהור ולא מהמאכל שבירכו עליו?
 באיזה מקרה יוצאים ידי חובה בברכת המזון אך חובה להפסיק באמצע?
 מי שהתכוון לברך 'שהכל' על מים וטעה וסיים 'הגפן' – האם יצא יד"ח?
 מי שקידש בשבת בכוקר על היין ורוצה לשתות קפה – האם יברך עליו?
 מי ששתה מעט יין ואחר כך שתה כוס קולה – האם יברך ברכה אחרונה?
 האם ניתן לכתחילה לשתות יין מיד לאחר שתיית משקה אחר?
 מי שטעה וברך 'מאורי האש' במקום על הכשמים – כיצד ינהג?
 מי ששכח להזכיר את השבת בברכת 'מעין שלוש', יברך שוב?
 מי שאכל עוגה וענבים – כיצד יברך ברכת 'מעין שלוש'?
 מי שברך 'על העץ' על אפרסק – האם יצא ידי חובה?
 האם ניתן לברך ברכה אחרונה על פחות מ'כזית' עוגה?
 באיזה מקרה לא ניתן לתקן ברכה אף ב'תוך כדי דיבור'?

.....

'ויתן אל לבו מכלי לעבור פי ה', וללמוד דיני התורה ... ומי שאינו בקי ממש בהלכות ברכת הנהנין, אינו כתורת האדם הישראלי.'

(ישיבת רשב"ד ארד"ה א"א)

הצטרף גם אתה, וקנה קניין נצח ביריעת ההלכה

שיעור דף היומי בהלכה מפי מורנו הגר"י טשזנר שליט"א
 בימים א' - ה' 20:30 – 21:00 בבית הכנסת קוייתי ה' (היכל שמואל)

"לפום צערא אנרא"

משנה, חומש, אגדות חז"ל, וסיפור השבוע וכל זה נפלא ובודאי מחבר אותנו לצאצאינו, לתורה ולמצוות.

ועדיין נשאר איזור חשוב לטפח, והוא: נפש הילדים גם במילי דעלמא. להכיר את הצרכים של הילד כמו: משחקים ושאר דיבורים וענייני חול. חשוב להבין שמצד הילד איזור הנפש תופס כמעט את רוב ענייניו, ואם לא ימלאו את משאלות לב הצעירים בתחום הזה, שני הצדדים עלולים להרגיש "חסר" רב!

***

נדגים ונרחיב: סיפר אברך תלמיד חכם המקושר מאד למשפחתו: התקשר אלי המלמד מהחיידר, אחרי מילות פתיחה ונימוס, סיפר לי שלבן שלי יש קשיים והוא "מעביר" את הקשיים לרבי'ה ולכיתה, וביקש ממני לטפל בזה.

שאלתי את האברך: ומה היתה תגובתך?

האב - איני יכול לקבל את הדברים. הילד עדין ומתנהג יפה. לדעתי, הרבי'ה הגזים.

- ולמעשה, מה עשית בנידון?

האב - דיברתי עם הילד שישפר את דרכיו.

- וזהו?

האבא - ומה עלי לעשות?

- שב עם הילד בחיבוק, נהל איתו שיחה אוהבת, ותנסה לעמוד על שרשי הבעיה. האם יש לך קשר עם הילד?

האב - בודאי, אני הולך איתו ל"אבות ובנים".

שאלתי: ומה עוד?

- הצעתי לו: "אבות ובנים" זהו קשר נפלא ומבורך עם הילד. קשר זה בונה את הילד ומקשר אותו אליך. אכן, הלימוד ביחד מבטא גם את העניין והאינטרס "שלך" במובן מסוים. אתה רוצה שהילד ידע משנה וגמרא. וזה נפלא כי זו המצוה שלך ושלך. וכן ראוי.

ברם, האם בדקת בצד זה, מה הילד רוצה? מה הילד צריך? מבחינתו החיידר הוא "בית ספר", ודרך התינוקות שהם "בורחים" מבית הספר. בשעה שאתה יושב ללמוד אתו, אתה "מושך" את בית הספר לעוד כמה שעות ביום מעבר לשעות של החיידר על כל המשתמע בכך. כעת צריך אתה לדאוג גם לאותם רובדי הנפש שהילד באופן טבעי מתחבר איתם.

האב - ומה למעשה?

- צא לטייל איתו, תציע לו לשחק איתו במשחק שהילד רוצה, שב איתו לבד חמש דקות ביום, התעניין בו, תקשיב לו, חיך אליו לבד! צא רק איתו לקנות - ואח"כ תחליף בין הילדים מדי יום וכו'.

***

לאחר שבוע - שאלתי אותו - "מה נשמע בשורות טובות" (למי שהנוסח הזה ארוך יכול לקצר ולשאול: "מנב"ט - בנוטריקון). האברך ענה ברגש - כל יום הילד הביא פתק "נחת" ועוד "נחת".

ומה היה המשחק עם הילד?

האב - אהה, בחלק מהמשחקים אני חלש, אבל מצאנו משחקים משותפים ונעימים, זה קצת קשה לאברך לשוב אל גיל הילדים אבל אם צריך עושים ובשמחה".

והוא הוסיף: באסיפת הורים פגשתי את הרבי'ה והוא גילה לי שכאשר צילצל אלי, לא רק שהוא לא הגזים בתיאור ההפרעות של הילד, אלא ש"השתדל לצמצם" בתיאור הקשיים כדי שלא לפגוע ב.י. ואילו אני, סיים האברך, הייתי בטוח שהרבי'ה הגזים! בעניין זה כדאי לבדוק את עצמנו, כשקשה לנו, האם אנו נוטים

בחסדי השם! ובעזרתכם קוראים יקרים, שהשם יברך אתכם, חתרנו במאמרינו "סביב שולחן שבת" לעודד העמדת מבנה של חינוך "בין אדם לחבירו" בכלל, "ובתוככי משפחתנו המאושרת" בפרט. בתפילה להשם ובמטרה ללכד את כל היחידים שבחברה ובמשפחה עם הכלל, ולהרגיש ש"אני חלק מכוונו מן הכלל אהוב ומקושר אל ידידי ובני ביתי".

בראש צי הספינות המפליגות אל המטרה שהיא: "ביתנו האהוב והשמח" מובילה "ספינת הדגל" שלנו שהיא: "אבא! אמא! שבו עם כל צאצא שלכם חמש דקות בכל יום באופן פרטי". כל הילדים אהובים, ואנו מתייחסים אל כולם באהבה. בד בבד אנו מייחדים פינה פרטית של חיבוק, חום והערכה, לכל אחד מיוצאי חלצינו בנפרד.

***

וכך כתבנו בספר "יערת הדבש" (ח"א עמ' תק"פ) בענין חינוך: "ולחם עצלות לא תאכל" - חינוך הוא קציר של "הזורעים בדמעה". כמה יגיעות, כמה תלאות וכמה תפילות משקיע החקלאי בשדהו, עד שהוא זוכה לראות את הקמה בתפארתה. ומשם - עוד ארוכה הדרך עד ללחם האפוי והטעים. כך גם בחינוך - מעולם לא קם ילד מחונך לתפארת מבלי השקעה. אין "מפעל הפיס" בחינוך, (ובעצם כלל זה נכון לכל תחום).

נציע פה מהלך חינוכי חשוב. קל לביצוע, אך דורש יציבות: שבו עם כל ילד לחוד חמש דקות בכל יום. בחמש הדקות הללו אתם "שייכים" רק לילד. אין טלפונים, אין דפיקות בדלת. אין שום דבר מלבד הילד. הילד יודע, שבחמש דקות "שלו" אבא או אמא הם רק "שלו".

במסגרת חמש דקות יושבים לבד בחדר (רצוי סגור), קוראים סיפור לפי בחירת הילד, משחקים במשחק שהוא רוצה בו. ובעיקר - מקשיבים לילד, מתעניינים במה שמעניין אותו. ילד שמקשיבים לו, מתרגל להקשיב גם להורים. ילד שיוצרים אתו קשר, מחזיר יחס חם וקשר להורים. ילד כזה יגדל להיות אדם חברתי וחם.

ילד, שאמו מתיחסת רק לו לבדו חמש דקות ביום, אינו זקוק לחפש תשומת לב על ידי הפרעה. הוא מקבל את כל תשומת הלב בצורה בריאה ומבורכת. שוב אין הוא מקנא כל כך באחים ומתקוטט אתם, כיוון שאבא ואמא הם "רק שלו".

הקשיבו לילדים! האזינו לרחשי ליבם! צלצלו אליהם לפנימייה! שמרו על קשר! שמעו את סיפוריהם בנחת מתחילה ועד סוף. הם ישלמו לכם על כך בכפל כפליים! אם הם יפגשו חבר רע או מעשה רע בחוץ, הם עצמם יבואו לספר לכם. כי נפשם קשורה בנפשכם, והם מרגישים גלוי לב ובטוחים לספר להורים את הקורה אתם, מבלי שיהיה להם פחד שלא תאזינו להם. אין הם יראים, שמא מיד תנזפו בהם!

נשמע קשה לביצוע? - אולי! אבל שוה כל שניה של השקעה. קיבלנו דיווחים נלהבים מהורים שהתמידו בזה מעל חודש. אב אחד שאל את ילדו ב"חמש דקות שלו": מה אתה רוצה? והילד השיב: "שתשב אתי עשר דקות בכל יום".

אנא! אבא, אמא! שבו עם כל ילד לחוד חמש דקות בכל יום!
אנא! אבא, אמא! שבו עם כל ילד לחוד חמש דקות בכל יום!
אנא! אבא, אמא! שבו עם כל ילד לחוד חמש דקות בכל יום!

***

הקשר המרכזי עם צאצאינו משתרע סביב האהבה והחינוך לתורה למצוות ולמידות טובות. אכשור דרא - הוכשר הדור, וזכינו שבכל מקום שיהודים גרים בו ישנם סדרי "אבות ובנים". בנוסף, ההורים מקבלים דפי קשר מהמחנכים הכוללים גמרא

אבל, אמר הדוקטור, תנסה משהו אחר: צא לטייל באויר עם הילד מדי יום, תתייחס אליו.

ומה היה בהמשך? - אחר כמה שבועות חלף הנגע כלא היה, בס"ד.

לפעמים אנו מגיעים לברכה רק אחרי התבוססות בדרך הקשה.

חכם עיניו בראשו, ורואה את הנולד נתפלל לד' שינחנו בדרך המבורכת, אף אם היא תובעת השקעה.

***

"לפום צערא אגרא". כגודל הצער משתלם השכר פי כמה.
"בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך"

ישמח לב מבקשי ה'

ניתן להאזין לשיחתו של

הגאון הגדול רבי **ראובן הכסטר שליט"א**

משגיח ישיבת 'מיר' ברכפלד

בנושא: אין שמחה כהתרת הספקות

שנאמרה בהיכל כולל 'זכרון אליהו'

בטלפון 0799-400-442 שלוחה 222

כאחד באדר משמיעין על השקלים

בעמדנו בפתחו של חודש אדר, זו ההזדמנות להודות לכל אלו שתומכים ומסייעים בעין יפה ובנפש חפצה בעול ההוצאות המרובות, ולכל העוזרים המסייעים בכל ענייני הוצאות הגליון למען יצא מתחת ידינו דבר נאה ומתוקן.

איש איש בשמו הטוב יבורך ממקור הטוב

"ברוך אשר יקיים את דברי התורה הזאת"

ובעת זו נבקש להזכיר לכל אלו שנדכה רוחם אותם להיות ממזכי הרבים לכבוד התורה ולומדיה, ונטלו על עצמם כל"ג לשאת יחדיו בעול הכספי ולהיות שותפים בהוצאות הגליון המרובות, ישנם התחייבויות רבות שעדיין לא שולמו, יתכן ובמרוצת הזמן נשכח הדבר מלב, איננו יכולים להזכיר לכאן"א. ואין מזרזין אלא למזורזין. ובתפילה שלא תצא תקלה ח"ו תחת ידינו.

זכות הרבים תעמוד לכל השותפים להתברך בכל מילי דמיטב ברו"ג אמן.

בברכת התורה

המערכת

ניתן להאזין לשיחות ודרשות מרבני הקהילה שליט"א

בטלפון 0799-400-442

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות,

הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדרים פלוס:

[עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום](#)

לתבוע מאחרים לעשות, תוך כדי הסרת האחריות מעצמנו. זה יותר קל מאשר להתחיל לפעול בחריצות!

***

סיפור מפתיע מאד התרחש עם אברך ששמע את היסודות הנ"ל. נודה על האמת שקל הרבה יותר לשמוע הרצאה בנידון, מאשר לפעול.

יום אחד התאונן צאצא שלו על פצעים לא נעימים בעור שהלכו והתפתחו. בעצת ידידים נסע האב לרופא עור מומחה בעיר הגדולה.

הרופא בחן את העור ופסק שזו מחלת עור ששמה "פסוריאזיס". אפשר לתת תרופות ולנסוע לים המלח.

אי"ה גליון שבת זכור - חג הפורים

יצא לאור לזכרם ולעילוי נשמתם הטהורה

של שני עמודי עולם שרי התורה היראה

מזן רבנו חיים קניבסקי זיע"א

ומרנא רבנו חיים הכהן קמיל זיע"א

היה שותף בזכות גדולה זו

לע"נ מרת חנה נוצה ריגלר ב"ר שמואל ע"ה

גלב"ע ט' באדר ב' תשמ"ו תנצב"ה

שמעו ותחי נפשכם

בשורה משמחת לשוחרי התורה והמוסר

ניתן להאזין לשיחות ודרשות

בענייני פורים

מפי מורנו ורבנו

הגאון הצדיק רבי **שמשון דוד פינקוס** זצוק"ל

רב ומנהיג קהילתנו הקדושה

הקלטות ברורות ואכותיות במיוחד

בטלפון 0799-400-442 שלוחה 3

תשואות חן לרבנים החשובים שליט"א

שעמלו וטרחו לשפר את איכות הקלטות לתועלת הציבור

בליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב

ישאו דברים הרבנים הגאונים

שערי תפילה - מורנו דאתרא שליט"א

אור אביעזרי - הרב שלמה טויטו שליט"א רב ביהמ"ד

אילת השחר - הרב אבינועם טאובנר שליט"א

זכרון אליהו - הרב דוד גלבר שליט"א

חניכי הישיבות (פרויקט) - הרב אוריאל כהן שליט"א

חניכי הישיבות (שושנים) - הרב אברהם לב שליט"א

קוית' ה' (א) - הרב זאב ויסבין שליט"א

תפארת תורה - הרב אוריה כהן שליט"א